

сприяють формуванню загальнокультурної грамотності. Наступним етапом нашого дослідження є підготовка комплексу діагностичних тестів із виявлення рівня загальнокультурної грамотності майбутніх вчителів початкової школи засобами об'єктивного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Иванова Т. Культурологическая подготовка будущего учителя : [монография] / Т. Иванова. – К. : ЦВП, 2005. – 282 с.

2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики : [колективна монографія] / під заг. ред. О. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

3. Робоча програма «Образотворче мистецтво з методикою викладання» для студентів ОКР «бакалавр» за напрямом підготовки 6.010102 Початкова освіта / МНУ ім. В. Сухомлинського. – Миколаїв, 2016. – 14 с.

4. Яковлева М. Зміст та структура загальнокультурної компетентності у сучасних дослідженнях при викладанні іноземної мови у вищих юридичних навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kspu.kr.ua/download/conf2013/section2/article_yakovleva.pdf.

УДК 378.091.26(045)

ПОТОЧНЕ САМООЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Притулик Н.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

У статті розкривається ефективність альтернативного способу контрольної-оцінювальної діяльності у ВНЗ – поточного самооцінювання навчальної діяльності студентів-педагогів на практичних заняттях як способу забезпечення їхньої рефлексії, мотивації до навчання в процесі опанування спеціальних дисциплін.

Ключові слова: *поточне оцінювання студентів, рефлексія, методи контролю навчальної діяльності студентів, функції контролю, мотивація навчання, самооцінювання.*

В статье раскрывается эффективность альтернативного способа контрольно-оценочной деятельности в вузах – текущего самооценивания учебной деятельности студентов-педагогов на практических занятиях как средства обеспечения их рефлексии, мотивации к обучению в процессе освоения специальных дисциплин.

Ключевые слова: *текущее оценивание студентов, рефлексия, методы контроля учебной деятельности студентов, функции контроля, учебная мотивация, самооценивание.*

Prytulyk N.V. CURRENT SELF-ASSESSMENT OF EDUCATIONAL ACTIVITI OF STUDENTS IN STUDYNG DISCIPLINES OF PEDAGOGICAL CYCLE

The article is about the effectiveness of an alternative method of control and assessment activities in higher education – self-assessment of current educational activity of students which study disciplines of pedagogy at workshops as a way of ensuring their reflection, motivation to learn in the process of learning specific disciplines.

Key words: *current student assessment, reflection, control methods of learning activities of students, control functions, motivation training, auto-evaluation.*

Постановка проблеми. Світові суспільні тенденції й сучасні освітні потреби зумовлюють реформаційні процеси в освітній парадигмі. Змін зазнають зміст, методи, прийоми, засоби й форми її реалізації, педагогічні технології, концептуальні підходи, характер відносин між учасниками освітньої взаємодії.

В умовах сьогодення конкурентоспроможність випускників педагогічних вишів на світовому ринку праці забезпечується не лише здатністю продуктивно застосо-

увати отримані в процесі навчання фахові знання, але й критично їх осмислювати та креативно адаптувати до умов і потреб соціуму, освіти, що динамічно змінюються.

У зв'язку із цим особливого значення набуває суб'єкт-суб'єктний студентоцентричний підхід до навчання, за якого студент має стати замовником освітніх послуг, запитувачем якісної вищої освіти, а викладач виконує фасилітаційну функцію: дає базові основи навчального предмета, орієнтує на джерела, створює умови для самостійного

пізнання студентом змісту навчальної дисципліни, забезпечує контроль навчальної діяльності. Актуальними стають відповідальність студентів за свій професійний рівень, усвідомлення цілей професійного самовдосконалення, здатність до планування траєкторії власного фахового розвитку.

Такі чинники, як недостатня орієнтація студентів на обрану спеціальність, низька мотивація навчання, незначна роль самооцінювання в процесі навчання на попередньому освітньому етапі, не сприяють готовності займати активну позицію в оволодінні компетенціями. Тому із самого початку навчання у виші слід цілеспрямовано формувати свідоме ставлення й активність студента в оволодінні майбутньою професією.

Одним із шляхів реалізації окресленої вище мети є переорієнтація підходів до контрольної-оцінювальної діяльності студентських навчальних досягнень, зокрема підсилення ролі самооцінювальної діяльності на практичних заняттях. Систематичне об'єктивне оцінювання студентами свого рівня обізнаності з навчальних тем сприяє формуванню здатності до рефлексії, зокрема й професійної.

Досвід самооцінювання особливо необхідний майбутньому вчителю початкових класів, який закладатиме основи самооцінювальної діяльності у своїх учнів. Рефлексивна компетенція в Проєкті Стандарту вищої освіти України для освітнього ступеня «бакалавр» (спеціальність 013 «Початкова освіта») названа серед основних. Зазначено, що вона передбачає «здатність ефективно й адекватно здійснювати рефлексивні процеси, що вимагає вміння аналізувати власні стани та вчинки в ситуаціях навчально-виховного процесу початкової школи, оцінювати власну професійну діяльність, бачити недоліки та вчасно їх усувати; виявляти здатність постійно спостерігати за собою, за своїми вчинками й думками з метою кращого пізнання себе й усунення недоліків, прагнути до досконалої професійної діяльності та її адекватної самооцінки» [4, с. 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню різних аспектів оцінювальної та контрольної діяльності в процесі навчання присвячена численна кількість праць вітчизняних і зарубіжних педагогів і психологів – В. Аванесова, А. Анастасії, С. Архангельського, І. Булах, Б. Жигальова, М. Карнаухової, Ю. Романенка, О. Савченко та ін. Проведення оцінювання навчальних результатів на базі компетентнісного підходу здійснювали В. Байденко, В. Болотов, О. Ляшенко, О. Пометун та ін. Використан-

ня інформаційних технологій із цією метою розглядали у своїх роботах В. Биков, Р. Гуревич, Ю. Жук, О. Матвієнко, Є. Полат, О. Пометун тощо. Застосування інноваційних методів і форм у процесі оцінювання вивчали В. Андрущенко, О. Дубасенюк, В. Кремень, А. Хуторської та ін.

Питання самооцінювання навчальної діяльності в середовищі вищої освіти широко розглядалося переважно в навчанні іноземної мови, зокрема, аспект використання мовного портфоліо (Д. Літл, М. Мюллер, І. Калмикова, О. Карп'юк, Л. Ягеніч та ін.), окремі дослідження, присвячені використанню цієї форми в процесі вивчення української мови (О. Проселкова, І. Джуган). Самооцінювальна діяльність студентів знаходилася в колі інтересів А. Новикова, С. Пазухіної (різноманітні форми організації самоконтролю). Дослідження теоретико-методологічних засад системи оцінювання результатів навчальної діяльності студентів економічних спеціальностей, зокрема й самооцінювання, було проведене Л. Дибковою.

Постановка завдання. Метою публікації є висвітлення ефективності поточної самооцінювальної діяльності студентів – майбутніх педагогів, організованої з урахуванням науково обґрунтованих педагогічних умов, основними з яких є такі:

- надання можливості кожному студенту академічної групи виявити компетентність із теми й отримати максимальний бал на практичному занятті;
- акцентування уваги на освітній, мотиваційній, виховній, розвивальній функціях поточного контролю (а не на діагностичній) у процесі проведення практичних занять;
- оптимальний розподіл балів між формами поточного й підсумкового контролю з педагогічних дисциплін;
- цілеспрямоване навчання студентів самооцінювальної діяльності;
- координаційний характер уваги викладача до оцінок, виставлених студентами;
- дотримання принципів пріоритету активності студентів на занятті, критеріальності в процесі оцінювання, систематичності самооцінювання;
- створення гуманістичної студентоцентричної атмосфери в процесі навчання тощо.

У педагогічному ВНЗ у процесі вивчення студентами (спеціальність 013 «Початкова освіта») курсів «Дидактика», «Теорія та методика виховання», «Організація й управління в початковій освіті» нами запроваджувалося спеціально організоване поточне самооцінювання студентів на практичних заняттях.

З метою дослідження його ефективності в експериментальній групі (136 студентів) нами були проведені:

- анкетування студентів-педагогів;
- педагогічні спостереження (на практичних заняттях у момент самооцінювання – на предмет вивчення об'єктивності виставлених студентами оцінок; активності та якості їхньої підготовки до занять; в інших видах навчальної діяльності – відповідальності за підвищення рівня власної фахової компетентності);

- зіставлення результатів екзаменаційних сесій студентів із педагогічних дисциплін у контрольній та експериментальній групах.

Анкетування студентів проводилося з метою виявлення ступеня об'єктивності поточного самооцінювання в процесі вивчення педагогічних дисциплін і впливу на мотивацію до навчальної діяльності. Воно містило запитання відкритого й закритого типів, спрямовані на вивчення внутрішніх відчуттів, думок опитуваних у моменти самооцінювання, розуміння ними цілей оцінювання своїх компетентностей із навчальних тем.

За даними опитування, у 17,9% студентів самооцінювальна діяльність не викликала труднощів; 34,3% відзначили її як середню за складністю; 47,7% зазначили, що для них самооцінювання видалося важким завданням (мотивували підвищенням відповідальності, страхом відчутти негативну реакцію колективу в разі оголошення не об'єктивної «завищеної» оцінки). Водночас почуття й переживання в момент самооцінювання компетентностей із навчальних тем 60,8% студентів характеризували як сумніви, вагання; 15,9% – радість від можливості справедливо оцінити власну компетентність високим балом; 2,9% – підвищену відповідальність. У 17,3% самооцінювання асоціюється з переживаннями страху, суму, сорому.

Наведені відомості дають підстави зробити висновок, що в момент самооцінювання в переважній частині студентів відбувається осмислення своєї компетентності в навчальному матеріалі, підвищується відповідальність за свою навчальну ситуацію, мотивація навчання, усвідомлення власного внеску в професійний розвиток, загострується почуття сумління.

Аналіз анкетних відповідей дає змогу спостерігати підвищену самокритичність студентів у процесі оцінювання. Найбільш частотною думкою, яку фіксували в себе студенти в момент самооцінювання компетентності з теми, була така: «*Чи не завищив я собі оцінку?*» (73,5%). Із них у «чистому

вигляді» – 30,4% відповідей, а 43,1% – у сполученні з такими думками: «*Наступного разу підготуюся до заняття ретельніше*» (24,6%); «*Чи заслужив я ще вищу оцінку?*» (8,7%); «*Чи заслужив ще вищу оцінку?*» + «*Наступного разу підготуюся до заняття ретельніше*» (5,6%); «*Наступного разу підготуюся до заняття ретельніше*» + «*Знову нема за що себе оцінити*» (2,8%); «*Трохи завищу, ніхто не помітить, а до екзамену буде більше балів*» (1,4%). В окремих випадках (2,8%) студентів непокоїло сумління: «*Чи не подумає викладач, що я завищив собі оцінку?*».

Тенденція до завищення оцінки спостерігалася в 2,8% опитаних (відповідь типу «*Трохи завищу, ніхто не помітить, а до екзамену буде більше балів*»).

Опитування дає підстави констатувати посилення мотивації підготовки студентів до практичних занять завдяки запровадженню поточного самооцінювання, адже 63,8% опитаних констатували в себе такий намір: «*Наступного разу підготуюся до пари ретельніше*».

Зазначені відомості дозволяють простежити в процесі самооцінювання стимулювання рефлексивної діяльності студентів, значну активацію їх мотиваційних намірів відносно навчання, перебігу процесу виховання моральних якостей – сумління, чесності, справедливості.

Спостереження, проведені нами на практичних заняттях у момент виставлення балів студентами самим собі, дозволяють констатувати той факт, що на початковому етапі самооцінювання (перші 3–4 заняття) вони були схильні до заниження балів, траплялися поодинокі спроби завищити бал, проте в подальшому, як правило, студенти адекватно оцінювали свій рівень активності на занятті та компетентності в навчальному матеріалі.

Крім того, організація процесу навчання на практичному занятті, коли за основну мету ставиться не перевірка домашньої підготовки студента, а поглиблення обізнаності з теми, вироблення практичних умінь, відпрацювання необхідних фахових навичок, за які студент зможе сам себе об'єктивно оцінити, виключає відчуття страху за можливу незадовільну оцінку викладача. Отже, створюється гуманістична атмосфера, яка сприяє підвищеній активності студентів, відбувається орієнтація на досягнення ними успіху.

Як виявилось в процесі анкетування, переважна більшість студентів усвідомлюють позитивний сенс самооцінювальної діяльності, організованої викладачем: 65,3% розуміють її як спосіб набуття навичок

критичної оцінки власної компетентності, здатності до рефлексії (відповіді типу «для того, щоб визначити, на якому рівні я знаю тему», «щоб ми вчилися критично й об'єктивно оцінювати власні знання»). При цьому 13,8% із цієї категорії одночасно вбачають у ній чинник, що підвищує мотивацію до навчання («це спонукає краще готуватися до занять», «щоб стимулювати, аби наступного разу був вищий бал» тощо).

Аналіз анкетних відповідей свідчить також про те, що 7,2% студентів переконані, що самооцінювальна діяльність дає можливість пережити досвід, необхідний для оцінювання навчальних досягнень майбутніх учнів; 4,3% розглядають її як можливість об'єктивно оцінити свою компетентність із теми, оскільки «викладач не може за пару точно встановити глибину обізнаності кожного студента академічної групи, студент краще знає це про себе»; 8,7% вважають, що в процесі самооцінювання студентів викладач перевіряє їхню чесність і справедливість (факт відсутності в момент оцінювання акценту на якості володіння навчальним матеріалом). Лише 15,9% учасників анкетування утрималися від відповіді на запитання, що може бути зумовлене недостатнім усвідомленням ними сутності організованої викладачем діяльності.

Таким чином, більшість студентів експериментальної групи (75,4%) свідомо розглядають пропозицію здійснення поточного самооцінювання як корисну для професійного зростання діяльність.

Слід відмітити той факт, що окремі студенти після участі в систематичному поточному самооцінюванні з педагогіки констатували підвищення уваги до оцінки й на практичних заняттях із інших навчальних дисциплін (вислови типу «Я помітила, що на інших заняттях перед виставленням оцінки викладачем автоматично вже сама собі виставляю оцінку й зіставляю з викладацькою»), що свідчить про вироблення в процесі самооцінювання навичок рефлексивної діяльності.

У подальшому в процесі навчання студентів експериментальних груп спостерігалось ініціювання ними організації й проведення позааудиторних безоцінювальних заходів професійного спрямування (нетрадиційна практична потокова конференція «Дидактичне лото», захід із теорії та методики виховання «Трейлери до прочитаних книг» тощо), винесення на обговорення

проблемних психолого-педагогічних ситуацій зі шкільної практики на підсумкову конференцію з педпрактики. Такі прояви свідомого ставлення до професійної підготовки можуть бути зумовлені позитивним впливом попередньо проведеної поточної самооцінювальної діяльності в процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу.

Ефективність і позитивний вплив поточного самооцінювання на навчальну діяльність студентів підтвердило й зіставлення результатів екзаменаційних сесій між контрольними й експериментальними групами (підвищилися якісні та кількісні показники), а систематичність підготовки студентів до занять, стимульована самооцінюванням, забезпечила достатню стійкість сформованих компетентностей, що було підтверджено в процесі проведення перевірки залишкових компетентностей через півроку після екзаменів із педагогічних дисциплін.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, оптимально організоване систематичне поточне самооцінювання майбутніх учителів на практичних заняттях із навчальних дисциплін педагогічного циклу сприяє: а) здатності студентів до рефлексії; б) посиленню навчальної мотивації; в) поживленню активності на практичних заняттях; г) вихованню моральних якостей – чесності, справедливості тощо; г) зростанню відповідальності студентів за підвищення рівня професійної компетентності, свідомого ставлення до фахової підготовки в цілому, що позитивно впливає на її якість.

Перспективним, на наш погляд, є розроблення допоміжних дидактичних засобів для поточного самооцінювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дибкова Л. Теоретико-методичні засади системи оцінювання результатів навчальної діяльності студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.09 / Л. Дибкова. – Київ, 2016. – 40 с.
2. Пазухина С. Самооценочная деятельность студентов педагогического вуза : [учебное пособие] / С. Пазухина. – М.-Берлин : Директ-Медиа. – 171 с.
3. Положення про рейтингову систему оцінювання результатів навчання студентів / уклад. : В. Головенкін. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – 36 с.
4. Проект Стандарту вищої освіти України. Специальність 013 – «Початкова освіта» (Рукопис) / розроб. Л. Бірюк, О. Будник, Н. Ігнатенко та ін. – К., 2016. – 22 с.
5. Стандарти й рекомендації щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти. – К. : Ленвіт, 2006. – 35 с.